

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

РИЖКОВА АННА ЮРІЇВНА

УДК 378.147

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор
Трубавіна Ірина Миколаївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
професор кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Малихін Олександр Володимирович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри теорії та історії педагогіки;
- кандидат педагогічних наук
Кохановська Олена Вікторівна,
Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради,
старший викладач кафедри теорії і методики
викладання соціально-економічних дисциплін.

Захист відбудеться 26 березня 2014 р. о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий «24» лютого 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Освітня галузь України на початку ХХІ ст. зазнала суттєвих змін унаслідок стрімкого зростання інформаційних ресурсів, які використовуються у суспільному житті, у сфері економіки, культури тощо. Формування у студентів умінь їх пошуку, обробки й застосування для вирішення професійних проблем, досягнення життєвих цілей стало одним із найважливіших завдань вищих навчальних закладів, випускники яких покликані реалізувати державотворчі процеси, забезпечити розвиток України.

Сучасні темпи приросту навчально-інформаційних ресурсів, посилення вимог до якості освіти випускників при збереженні термінів її отримання спонукають викладачів використовувати нові підходи до організації професійної підготовки студентів, одним із яких є інтенсифікація навчання. Її впровадження є особливо актуальною проблемою у ВНЗ, які готують фахівців економічної сфери, оскільки згідно з Концепцією економічної освіти України ці заклади виступають джерелом необхідного кадрового потенціалу для всіх галузей суспільного життя. Від підготовки компетентного, конкурентноспроможного фахівця-економіста, здатного самостійно та творчо вирішувати питання, здобувати нові знання в професійній діяльності, залежать перспективи подолання кризових явищ, які загрожують існуванню нашої держави.

Різноманітні аспекти професійної підготовки фахівців у вищій школі розкриваються в дослідженнях В. Андрущенка, С. Архангельського, В. Береки, С. Гончаренка, В. Євдокимова, В. Кравця, В. Лозової, І. Малафіїка, О. Малихіна, І. Прокопенка, Г. Терещука, В. Чайки, О. Янкович та інших. Сучасні вимоги до навчально-пізнавальної діяльності студентів обґрунтовували В. Бондар, Н. Ничкало, С. Сисоєва, А. Степанюк тощо. Підготовка майбутніх економістів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) розглядалась у працях О. Кохановської, М. Красюка, А. Павленка, І. Полещук, О. Яцишина та інших.

Основи інтенсифікації як принципу навчання були закладені Ю. Бабанським. Інтенсифікація досліджувалася надалі як принцип навчання у ВНЗ (Н. Гордєєва, Л. Колток, В. Кравченко, В. Куровська та інші), як методика навчання іноземних мов у контексті збільшення щільності спілкування (Г. Аксьонова, В. Аніщенко, Н. Бичкова, Г. Калаєва, О. Кун, В. Мачньова, О. Околелов, С. Тасмуратова, Ю. Фокін, Б. Фурман), як засіб управління навчанням (С. Калашнікова, Є. Кодікова, В. Кодухов, В. Трайнев та інші), як результат комп'ютеризації навчання (В. Боканча, І. Гончарова, О. Дерягін, О. Клименко тощо).

Вища школа має великі потенційні можливості і перспективи вдосконалення навчально-виховного процесу шляхом інтенсифікації навчання студентів. Однак аналіз результатів анкетування викладачів різних економічних ВНЗ засвідчує, що всім опитаним викладачам (98

респондентів) відомий термін «інтенсифікація навчання», але знання про неї сформовані на рівні уявлень, а не понять, що є недостатнім для її здійснення у ВНЗ. Спостерігається пасивність студентів під час засвоєння навчального матеріалу, зниження їх мотивації до самостійного здобуття знань, недостатній рівень сформованості навчальних умінь. Наявна система вищої освіти недостатньо сприяє якісному професійному становленню фахівців економічних спеціальностей. Тому необхідним є пошук умов, які забезпечують вирішення проблеми інтенсифікації навчання майбутніх економістів у ВНЗ.

Аналіз стану підготовки студентів економічних спеціальностей у ВНЗ засвідчує існування **суперечностей** між:

- постійно зростаючою потребою у висококваліфікованих спеціалістах економічної галузі та не завжди належною якістю професійної підготовки випускників вищої школи;
- загальною тенденцією збільшення обсягу теоретичного матеріалу для засвоєння студентами та неповним використанням можливостей інтенсифікації навчання;
- збільшенням обсягу матеріалу, відведеного на самостійне вивчення, і недостатнім рівнем сформованості вмінь організації самостійної роботи.

Отже, актуальність, теоретична і практична значущість означеної проблеми, а також її недостатня концептуально-методологічна й науково-методична розробленість, необхідність усунення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (ХНПУ) «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК №1-20019U004104). Тема дисертації затверджена вченою радою ХНПУ (протокол № 6 від 23. 12. 2011 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 31. 01. 2012 р.).

Об'єкт дослідження – процес навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Предмет дослідження – інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ.

Мета дослідження – виявити та обґрунтувати дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу теоретичних джерел та емпіричного досвіду з'ясувати стан розробки проблеми інтенсифікації навчання студентів у теорії та практиці підготовки студентів економічних спеціальностей і визначити сутність базових понять дослідження.

2. Виявити дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей.

3. Уточнити критерії й показники ефективності впровадження дидактичних умов.

4. Експериментально перевірити ефективність виявлених дидактичних умов у процесі навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ.

Гіпотеза дослідження. Інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ ефективно відбувається, якщо впроваджуються дидактичні умови: 1) опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації; 2) використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання; 3) дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів із врахуванням специфіки економічної діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: загальнодержавні нормативні документи, які відображають основні ідеї реалізації навчального процесу у ВНЗ (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція розвитку економічної освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.); філософські та психолого-педагогічні положення про закони пізнання й організацію навчально-пізнавальної діяльності (Л. Богоявленський, П. Гальперін, Б. Гершунський, О. Дусавицький, В. Загвязинський, П. Копнін, В. Краєвський та інші), активність суб'єктів освітньої взаємодії (Н. Бібік, В. Лозова, О. Мороз тощо); теоретичні основи дидактики (С. Гончаренко, Л. Зоріна, І. Лернер, А. Хуторський); теорія розв'язання винахідницьких задач (Г. Альтшулер).

Для вирішення поставлених завдань використано **методи дослідження**: *теоретичні* – теоретичний аналіз та узагальнення для визначення стану розробки проблеми інтенсифікації навчання, виявлення та обґрунтування дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей; аналіз та узагальнення вітчизняного та закордонного досвіду інтенсифікації навчання студентів; SWOT-аналіз для виділення спільного та відмінного в прийомах наукової організації праці та тайм-менеджменту; систематизація та узагальнення для формування висновків і рекомендацій щодо вдосконалення процесу інтенсифікації навчання; *емпіричні* – опитування, бесіди, анкетування, тестування, інтерв'ювання, спостереження з метою визначення сучасного стану інтенсифікації навчання; моделювання для розробки тренінгу, вибіркової навчальної дисципліни, удосконалення навчальних програм; аналіз документації ВНЗ з метою вивчення досвіду реалізації досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний), який забезпечив перевірку ефективності обґрунтованих

дидактичних умов; *методи математичної статистики* для узагальнення результатів експериментальної роботи, встановлення їх вірогідності та об'єктивності (критерій Макнамари, χ^2).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті, Харківському національному університеті будівництва та архітектури, Національному технічному університеті «Київський політехнічний інститут», Одеському національному політехнічному університеті. Всього дослідно-пошуковою роботою було охоплено на констатувальному етапі експерименту 302 студенти, на формувальному етапі – 233 студенти та 98 викладачів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

– *вперше обґрунтовано та експериментально перевірено* дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей: опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації (матриця Ейзенхауера, мемуарник, хронометраж, результат орієнтоване планування, mind map, ALPEN, SMART); використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання (драбина Р. Харта, менторство, відкритий мікрофон, світове кафе, відкрита трибуна, віртуальний офіс); дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів із врахуванням специфіки економічної діяльності;

– *визначено* особливості інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей в аспекті модернізації змісту навчання (використання альтернативних варіантів і способів організації засвоєння стандарту економічної освіти); вдосконалення операційної сторони процесу навчання (мобілізація студентами ресурсів зовнішнього середовища і внутрішніх ресурсів для підвищення ефективності навчання, включення студентів в інноваційну та експериментальну діяльність);

– *уточнено* критерії і показники впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей (мотиваційний, когнітивний, операційний) щодо особливостей навчання майбутніх економістів;

– *з'ясовано* сутність поняття «інтенсифікація навчання студентів» як принципу навчання, який вимагає використання таких засобів, технологій, форм, методів, прийомів, умов навчання, які в умовах збільшення обсягу навчальної інформації забезпечують якість навчання при його прискоренні і зменшенні часу на засвоєння.

Подальшого розвитку набули положення щодо шляхів реалізації принципу інтенсифікації навчання.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблено та впроваджено у практику роботи вищої школи вибірково навчальну дисципліну «Тайм-менеджмент» та відповідний тренінг; обгрунтовано використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання; доповнено темами про прийоми тайм-менеджменту навчальні програми з менеджменту, економіки підприємства, ділової англійської мови, культури іноземного спілкування; оновлено зміст методичної роботи кафедр із викладачами з проблеми інтенсифікації навчання, створено електронний офіс кафедри та академічних груп. Матеріали дослідження можуть бути використані під час вивчення навчальних дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Методика викладання економічних дисциплін», розробки навчально-методичного забезпечення інтенсифікації навчально-виховного процесу ВНЗ.

Результати дослідження **впроваджено** в практику роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01-1045 від 05.06.13 р.), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (довідка № 3773/49 від 18.10.13 р.), Одеського національного політехнічного університету (довідка № 89/83-07 від 14.01.14 р.), Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» (довідка № 12н від 11.11.13 р.), Харківського національного університету будівництва та архітектури (довідка № 12-36/216 від 31.10.13 р.).

Особистий внесок здобувача. У спільних публікаціях [2] авторським є визначення сутності інтенсифікації навчання, у [3] – розкриття шляхів формування готовності викладачів до реалізації принципу інтенсифікації навчання у ВНЗ; у [10] – висвітлення сутності і значення інтенсифікації навчання студентів як принципу навчання, прийомів тайм-менеджменту з врахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх економістів, способів опанування прийомів тайм-менеджменту; в [11] – розкриття ролі й місця методичної роботи як форми дидактичної підготовки викладачів до інтенсифікації навчання студентів, сутності та особливостей інтенсифікації навчання студентів, визначення етапів розробки проблеми інтенсифікації в наукових дослідженнях; у [18] – висвітлення прийомів інтенсифікації навчання у процесі вирішення технічних задач.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Психологічне забезпечення волонтерської діяльності» (м. Львів, 2011 р.), «Проблеми и перспективы образования в XXI веке» (м. Ставрополь, 2012 р.), «Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах сучасних соціальних змін» (м. Черкаси, 2012 р.), «Prední vedecke povinky-2013» (м. Прага, 2013 р.); *всеукраїнських* – «Сучасна освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (м. Харків, 2011 р., 2012 р.), «Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі» (м. Кременець, 2011 р.), «Сучасна сім'я та соціальні інституції: шляхи партнерської взаємодії» (м. Київ, 2012 р.), «Всебічний

гармонійний розвиток особистості: актуальні проблеми сучасності» (м. Горлівка, 2012 р.), «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.), «Сучасна вища і середня освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (м. Харків, 2013 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертаційного дослідження відображено у 22 публікаціях (із них 17 – одноосібних): 9 наукових статей у фахових виданнях України; 3 публікації у зарубіжних виданнях; 11 матеріалів науково-практичних конференцій; 1 методичні рекомендації; 1 навчально-методичний посібник.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (255 найменувань), У тексті вміщено 18 таблиць, 10 додатків на 87 сторінках. Загальний обсяг роботи. – 290 сторінок, з них основного тексту – 203 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження; проаналізовано ступінь її розробленості; визначено об'єкт і предмет, мету, завдання, методи дослідження; сформульовано гіпотезу; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів; подано відомості про апробацію й упровадження результатів.

У першому розділі **«Інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ у наукових дослідженнях»** проаналізовано стан розробки досліджуваної проблеми у наукових працях, розкрито сутність інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у сучасних ВНЗ.

Термін «інтенсифікація» був упроваджений у політекономії в ХІХ ст., коли вперше введено поняття «інтенсивний» та «екстенсивний» для характеристики розширеного відтворення виробництва. У філософії поняття «інтенсифікація» пов'язане з діалектико-матеріалістичною теорією та «законом розвитку наук», у політології – з курсом на прискорення розвитку суспільства та поняттям «НТП», у психології – з особливостями протікання пізнавальних процесів особистості, активністю студента. У технічних науках інтенсифікація виникла як теорія розв'язання винахідницьких задач (ТРВЗ). У дидактиці вона передбачає врахування закономірностей засвоєння, використання міжпредметних зв'язків, інтеграцію змісту освіти, розвиток активності й самостійності тих, хто навчається, прискорення навчання, «занурення», викладання методом епох, інше планування навчання, у т. ч. шляхом розподілу навантаження згідно з біоритмами людини тощо.

На основі теоретичного аналізу науково-педагогічних праць із дидактики вищої школи було визначено три етапи розробки поняття «інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей» за такими критеріями: технологічним, політичним, інформаційним.

На першому етапі (кінець 70-х років XX століття – кінець 80-х років XX ст.) мав прояв здебільшого технологічний критерій – удосконалення техніки та технологій виробництва, прогрес та прискорення суспільного розвитку, внаслідок чого дослідники в усіх сферах науки, у т. ч. у галузі дидактики, писали про необхідність інтенсифікації навчання у ВНЗ, розглядали інтенсифікацію навчання як методику навчання, досліджували засоби інтенсифікації навчання на рівні тез, окремих статей.

Другий етап (90-ті роки XX ст.) характеризувався збільшенням впливу політичного критерію. На цьому етапі переважно досліджувалися зміст, підходи, суть, технології, засоби і шляхи інтенсифікації навчання. Інтенсифікація навчання розглядається вже як принцип навчання у кандидатських та докторських дисертаціях, але особливості інтенсифікації навчання економістів у ВНЗ не були досліджені в контексті КМСОНП.

Для третього етапу розробки проблеми інтенсифікації навчання студентів (початок 2000-х років – 2013 р.) притаманний значний вплив інформаційного критерію, що пов'язано з підписанням Україною Болонської декларації, внаслідок чого збільшилася кількість годин на самостійну роботу студентів, а це привело до необхідності інтенсифікації навчання студентів у ВНЗ.

Для успішного дослідження проблеми інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей нами було узагальнено і враховано досвід інтенсифікації навчання у ВНЗ: у країнах ЄС вона забезпечується за допомогою тьюторів, психологічною підтримкою студентів; у РФ – вдосконаленням державного контролю за якістю навчання у ВНЗ; в Україні – через кафедри інтенсивного навчання, застосування дистанційного навчання; забезпеченням вільного доступу студентів до провідних бібліотек країн світу, електронних посібників; діяльністю органів студентського самоврядування.

Інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей визначається нами як принцип навчання в сучасній дидактиці вищої школи, який вимагає в умовах збільшення обсягу навчальної інформації забезпечити якість підготовки майбутніх фахівців при прискоренні і зменшенні часу на засвоєння матеріалу шляхом впровадження та раціонального використання ефективних засобів, технологій, форм, методів, прийомів, умов навчання.

Особливості інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей обумовлюються специфікою професійної економічної діяльності (пошук, раціональне розпорядження, використання ресурсів, витрат на виробництво і випуск продукції (товарів та послуг)), особливостях професійної підготовки майбутніх економістів (О. Кохановська) – розробка управлінських рішень та їх альтернативних варіантів засобами інформаційно-комунікаційних технологій, використання навчально-методичного забезпечення в інформаційних системах; розв'язання професійно спрямованих завдань. Цими особливостями інтенсифікації навчання є:

1) модернізація змісту навчання: використання альтернативних варіантів і способів організації засвоєння стандарту економічної освіти; надання фахової спрямованості навчальним завданням з різних дисциплін та організації їх виконання; професіоналізація процесу навчання студентів, яка приводить до підвищення якості навчання та всієї життєдіяльності студентів;

2) удосконалення операційної сторони процесу навчання: використання технологій, методів, форм, прийомів, умов навчання, які забезпечують суб'єктність студентів у навчанні, їх активність і позитивну мотивацію в навчанні, прискорення навчання і підвищення темпу навчальних дій, високу якість навчання при збільшенні самостійної роботи над теоретичним і практичним матеріалом, зменшують час студента на підготовку до занять при підвищенні якості навчання; мобілізація студентами ресурсів зовнішнього середовища і внутрішніх ресурсів для підвищення ефективності навчання, включення студентів в інноваційну та експериментальну діяльність у процесі навчання.

У другому розділі дисертації **«Обґрунтування дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей»** виявлено *дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ* як сукупність спеціально створених обставин організації та здійснення процесу навчання, врахування і введення нових факторів навчання, нових обґрунтованих вимог та правил до організації та змісту навчального процесу, які забезпечують якість навчання студентів. Такими дидактичними умовами є: 1) опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації; 2) використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання; 3) дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів із врахуванням специфіки економічної діяльності.

Опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації забезпечує ефективну організацію часу студентів, засвоєння прийомів самостійної роботи, формування відповідальності, прискорення підготовки студентів до занять; вирішення проблеми нестачі часу на підготовку до занять. Знання прийомів тайм-менеджменту допомагає особистості виражено розставляти пріоритети як у житті, так і в навчанні, працювати з інформацією, впливає на формування загальнонавчальних та професійних вмінь економіста. Реалізація цієї дидактичної умови є можливою при вивченні окремої навчальної дисципліни, у рамках аудиторної роботи в різних темах декількох предметів, у рамках позааудиторної роботи.

Використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання (драбина Р. Харта, менторство, відкритий мікрофон, світове кафе, відкрита трибуна, віртуальний офіс) полягає в одночасному впливі викладачів на всі мотиви навчання студентів (пізнавальні, соціальні, професійні), які

забезпечують самостійне, якісне, прискорене засвоєння знань в умовах КМСОНП. *Інноваційними прийомами формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання визначено:* прийоми, що використовуються протягом тривалого періоду: менторство в навчанні студентів, використання драбини Р. Харта, віртуальний офіс, застосування відкритого мікрофону; прийоми, що використовуються періодично: організація роботи світового кафе, живої бібліотеки.

Для впровадження цих дидактичних умов спочатку потрібно провести дидактичну підготовку викладачів з врахуванням специфіки економічної діяльності. На основі анкетування 98 викладачів економічних факультетів кількох ВНЗ з'ясовано, що рівень знань і вмінь викладачів працювати за принципом інтенсифікації навчання в умовах КМСОНП є недостатнім, при цьому у більшості викладачів, які викладають нефархові дисципліни, відсутні професійна економічна підготовка та уявлення про сутність професійної діяльності майбутніх економістів. Це вимагало спеціальної роботи з викладачами перед впровадженням визначених і обґрунтованих нами дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей. На основі теоретичного аналізу наукових праць та нормативної бази МОН України з проблеми підвищення кваліфікації викладачів було визначено поняття дидактичної підготовки викладачів ВНЗ до інтенсифікації навчання студентів з врахуванням специфіки економічної діяльності. Дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів з врахуванням специфіки економічної діяльності – це напрямок методичної роботи кафедри в галузі дидактики вищої школи з викладачами ВНЗ на робочому місці з метою забезпечення реалізації принципу інтенсифікації навчання студентів. Дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів здійснюється масово, одночасно з усіма викладачами кафедр із метою підвищення готовності викладачів до викладацької роботи в нових умовах навчання. Вона може реалізовуватися у формах засідань кафедр, рад факультетів, методичних семінарів, самоосвіти тощо.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей ВНЗ»** розкрито загальні питання організації та проведення експериментальної роботи, констатувальний, формувальний та підсумковий педагогічний експеримент. Проаналізовано результати експериментальної роботи.

Критеріями ефективності впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей було обрано: 1. Мотиваційний – для виявлення впливу умов на мотиви до інтенсифікації навчання, його показниками є мотиви до інтенсифікації навчання (пізнавальний – широкий, вузький; соціальний – широкий, вузький; професійний); 2. Когнітивний – з метою виявлення впливу впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання на засвоєння знань, його показниками є глибина та повнота знань; 3. Операційний – для з'ясування впливу впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання на формування загальнонавчальних умінь студентів (учбово-інтелектуальні, навчально-організаційні) та

професійних вмінь майбутніх економістів (вміння планувати, організаційні вміння), на які мають найбільший вплив запроваджені нами умови.

На констатувальному етапі експерименту проводились анкетування студентів та викладачів з метою вивчення проблем інтенсифікації навчання. Для перевірки мотиваційного критерію використано методику вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т. Львівської та анкетування студентів; для перевірки когнітивного критерію – контрольні роботи, які включали тестові завдання відкритого й закритого типу та різнорівневі завдання; для перевірки операційного критерію ми використовували контрольні роботи, ІНДЗ.

Упровадження першої дидактичної умови інтенсифікації навчання було здійснено у три способи протягом 2011-2012 р. зі студентами 1 курсу ХНПУ та ХНАДУ: 1. У рамках вивчення окремої вибіркової дисципліни; 2. У межах окремих тем навчальних курсів; 3. Тренінг у позааудиторній роботі.

Нами була розроблена та впроваджена у навчальний процес програма та вибіркова навчальна дисципліна «Тайм-менеджмент» для студентів першого курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Метою вивчення вибіркової навчальної дисципліни було засвоєння знань з тайм-менеджменту, систематизація знань про прийоми тайм-менеджменту як основи для цілепокладання; оволодіння вміннями: структурування задач, організації власної діяльності та діяльності підлеглих, хронометражу, визначення впливу біоритмів на діяльність. Ця навчальна дисципліна стимулювала студентів до систематичного відвідування занять, до самостійної роботи над теоретичним і практичним матеріалом на основі засвоєних прийомів.

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів з економічних спеціальностей вивчення прийомів тайм-менеджменту здійснювалося в межах окремих тем навчальних курсів із «Менеджменту», «Економіки підприємства», «Політичної економії», «Англійської мови», «Ділової англійської мови», «Культури іноземного спілкування». Прийоми тайм-менеджменту були включені до тем і питань ІНДЗ, тем рефератів із різних дисциплін, які вивчають студенти економічних спеціальностей.

Нами було розроблено і впроваджено програму тренінгу з тайм-менеджменту у позааудиторній роботі. Він був орієнтований на засвоєння прийомів тайм-менеджменту студентами та їх застосування в навчанні, житті та у майбутній професійній діяльності. Зміст тренінгу склали прийоми тайм-менеджменту, які спрямовані на загальнонавчальні та професійні вміння майбутнього економіста, забезпечення інтенсифікації навчання студентів: це прийоми, які давали змогу визначити життєві цінності, ставити життєві і навчальні цілі (мемуарник, ALPEN, SMART тощо), планувати (хронометраж, використання щоденників, прийом жорстке/гнучке планування, результат орієнтоване планування, бюджетування часу); розставляти пріоритети (багатокритеріальна оцінка, матриця Ейзенхауера тощо).

Результатами опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації є позитивна динаміка в експериментальних групах у порівнянні з контрольними щодо визначених критеріїв і показників ефективності впровадження обґрунтованих дидактичних умов (табл. 1). Найкращі результати було досягнуто при вивченні окремої вибіркової навчальної дисципліни, де найбільше покращилися показники вузького пізнавального мотиву на високому рівні (+16,67%), професійного мотиву на середньому рівні (+27,78%), повноти знань на середньому рівні (+16,67%), вміння планувати (+22,23%) та організаційного вміння (+33,33%) на середньому рівнях. У групах, де опанування студентами прийомів тайм-менеджменту здійснювалося на тренінгу, були отримані найкращі результати за професійним мотивом на середньому рівні (+19,05%), за повнотою знань також на середньому рівні (14,28%), вміння планувати (+19,05%) та організаційні вміння (+19,06%) на високому рівні, навчально-організаційні вміння поліпшились на середньому рівні (+14,29%). Доведено, що всі три способи опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту додаткової інформації забезпечують позитивну динаміку критеріїв інтенсифікації навчання, але по-різному.

Друга дидактична умова була впроваджена та експериментально перевірена у процесі професійної підготовки студентів третього курсу економічного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди та ХНАДУ протягом 2012-2013 р. Інноваційні прийоми формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей використовувалися викладачами під час викладання різних дисциплін: а) драбина Р. Харта використовувалася для залучення студентів до участі в організації свого навчання, життя; для цього студенти самостійно визначали, на якому ступені драбини вони знаходяться, що є можливим і перспективним для кожного з них у навчанні; б) менторство стимулювало до досягнення успіху; ментор вчив свідомо ставитися до професії і бути суб'єктом засвоєння знань; у процесі спілкування з ментором студенти задовольняли власні соціальні потреби, у тому числі потребу в самореалізації, отримували кращі практики і знання, пов'язані з виконанням майбутніх умінь економістів; в) прийом «відкритий мікрофон» був використаний як варіант забезпечення зворотнього зв'язку для того, щоб зрозуміти потреби, проблеми, побажання студентів у процесі навчання на засадах інтенсифікації з метою вдосконалення навчального процесу; г) світове кафе проходило як ділова гра, яка дала змогу за короткий час з'ясувати існуючі проблеми в навчанні, запропонувати оптимальні з точки зору студентів шляхи їх вирішення; д) організація живої бібліотеки передбачала зустрічі з успішними людьми, які працюють в економічній сфері, знайомство з їх життям, професійним досвідом, поглядами, питання-відповіді; є) створення віртуального офісу здійснювалося шляхом використання Інтернет-ресурсу, що містив необхідну інформацію для студентів.

Ефективність упровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей за операційним критерієм

Рівень	Групи	Навчально-організаційні вміння, %	Учбово-інтелектуальні вміння, %	Вміння планувати, %	Організаційні вміння, %
Перша дидактична умова					
Н	ЕГ1	-23,81	-19,05	-42,86	-33,34
	ЕГ2	-15,79	-15,79	-36,84	-36,85
	ЕГ3	-27,78	-22,22	-33,33	-38,89
	КГ1	2,94	-5,88	-17,64	-8,82
С	ЕГ1	14,29	9,52	23,81	14,28
	ЕГ2	5,26	5,27	21,05	15,79
	ЕГ3	13,89	5,56	22,23	33,33
	КГ1	-5,88	2,94	14,7	11,76
В	ЕГ1	9,52	9,53	19,05	19,06
	ЕГ2	10,53	10,52	15,79	21,06
	ЕГ3	13,89	16,66	11,10	5,56
	КГ1	2,94	2,94	2,94	2,94
Друга дидактична умова					
Н	ЕГ4	-22,22	-20,51	-20,52	-15,39
	КГ2	-13,89	-13,89	-5,39	-8,34
С	ЕГ4	11,12	2,56	10,26	5,13
	КГ2	8,33	5,55	3,26	5,56
В	ЕГ4	11,12	17,95	10,26	10,26
	КГ2	5,56	8,34	2,13	2,78

Умовні позначення: В – високий рівень, С – середній рівень, Н – низький рівень сформованості показників.

Упровадження в навчальний процес другої дидактичної умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей (табл. 1) сприяло позитивній динаміці показників за учбово-інтелектуальними вміннями на високому рівні (+17,95%); за широким соціальним мотивом на високому рівні (+20,51%); за повнотою знань на середньому рівні (20,51%); за професійним мотивом на середньому рівні (+17,95%); за вузьким соціальним мотивом на середньому рівні (+17,95%).

Формувальний експеримент щодо дидактичної підготовки викладачів до інтенсифікації навчання проводився протягом 2011-2012 років перед впровадженням дидактичних умов. Дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів з врахуванням специфіки економічної діяльності включала: 1. Роботу на факультеті (засідання ради факультету, де були присутні завідувачі кафедрами, викладачі, студентський актив); 2. Методичну роботу кафедр із формування готовності викладачів до впровадження цих дидактичних умов (методична робота

кафедри, наукова робота викладачів із проблеми, організаційна робота); 3. Самоосвіту викладачів із проблеми впровадження тайм-менеджменту і формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання.

Результатами дидактичної підготовки викладачів до інтенсифікації навчання з врахуванням специфіки економічної діяльності стали: 1) підвищення готовності викладачів до інтенсифікації навчання; 2) використання викладачами в роботі інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання та тайм-менеджменту у формувальному експерименті; 3) збільшення кількості наукових публікацій викладачів із проблеми тайм-менеджменту за рік. Під час дослідження розроблено і впроваджено в навчальний процес методичні рекомендації для викладачів щодо інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей та навчально-методичний посібник.

Аналіз результатів експериментальної роботи на різних її етапах показав, що експериментальне впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання виявилось ефективним. Спостерігалася позитивна динаміка у переважній більшості показників критеріїв ефективності впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей в експериментальних групах. Виявлено, що дидактичні умови мають різний вплив на мотиваційний, когнітивний, операційний критерії. Так, опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації більше впливає на мотиваційний (високому та середньому рівнях) та операційний критерії (високому та середньому рівнях). Проте використання прийомів формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей мало найбільший вплив на мотиваційний (на високому та середньому рівнях) та пізнавальний (високому та середньому рівнях) критерії. Нами були використані критерій Макнамари, χ^2 для узагальнення результатів проведеної експериментальної роботи та встановлення їх вірогідності та об'єктивності.

У цілому впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей сприяло підвищенню позитивної мотивації студентів економічних спеціальностей до навчання, збільшенню глибини та повноти знань студентів, розвитку загальнонавчальних та професійних умінь майбутніх економістів. Таким чином, підтверджено гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

Аналіз результатів проведеного дослідження дав змогу зробити висновки щодо ефективності впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ:

1. На основі аналізу теоретичних джерел та практики навчання з'ясовано, що проблема інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей в наукових дослідженнях є

недостатньо досліджена. Виділено три етапи стану розробки наукової проблеми інтенсифікації навчання, в основі яких лежать технологічний, політичний, інформаційний критерії. Перший етап (кінець 70-х років XX століття – кінець 80-х років XX ст.) характеризується науковими розвідками, результатом яких є написання статей про форми, засоби, прийоми інтенсифікації навчання студентів ВНЗ. Другий етап (90 – ті роки XX ст.) відображає результати дослідження інтенсифікації навчання у наукових дослідженнях та кандидатських дисертаціях. На третьому етапі (початок 2000-х років – 2013 р.) з'являється велика кількість захищених докторських та кандидатських дисертацій із проблеми інтенсифікації навчання студентів, досліджуються здебільшого технології впровадження інтенсифікації навчання та теоретичне обґрунтування інтенсифікації навчання як принципу навчання, але відсутні дослідження щодо інтенсифікації навчання студентів економічних та інших спеціальностей в умовах КМНОП. Інтенсифікація навчання студентів на практиці забезпечується тьюторами, психологічною підтримкою (країни ЄС); контролем за якістю навчання (РФ); роботою кафедр інтенсивного навчання, поєднанням дистанційного навчання з аудиторним; вільним доступом до бібліотек світу, електронних посібників, діяльністю органів студентського самоврядування (Україна).

Визначено сутність поняття *«інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей»* як принципу навчання в сучасній дидактиці вищої школи, який вимагає в умовах збільшення обсягу навчальної інформації забезпечити якість підготовки майбутніх фахівців при прискоренні і зменшенні часу на засвоєння матеріалу шляхом впровадження та раціонального використання ефективних засобів, технологій, форм, методів, прийомів, умов навчання. Виділено особливості інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей, які ґрунтуються на специфіці професійної економічної діяльності, виявляються в аспекті модернізації змісту навчання та в удосконаленні операційної сторони процесу навчання.

2. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей: опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації – засвоєння технології управління часу (матриця Ейзенхауера, мемуарник, хронометраж, результат орієнтоване планування, mind map, ALPEN, SMART); використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання – застосування викладачами таких прийомів її формування, які одночасно впливають на декілька мотивів навчання студентів (драбина Р. Харта, менторство, відкритий мікрофон, світове кафе, відкрита трибуна, віртуальний офіс); дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів із врахуванням специфіки економічної діяльності – це напрямок методичної роботи викладачів кафедр у галузі дидактики вищої школи, з метою підвищення їх готовності до

реалізації принципу інтенсифікації навчання під час професійної підготовки майбутніх економістів в умовах КМСОНП, яка здійснюється масово, одночасно з усіма викладачами.

3. Уточнено критерії й показники впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей: 1) мотиваційний – мотиви студентів до інтенсифікації навчання; 2) когнітивний – глибина та повнота знань студентів; 3) операційний – загальнонавчальні вміння (навчально-організаційні, учбово-інтелектуальні) та професійні вміння майбутніх економістів (планувати, організаційні).

4. У рамках формувального експерименту проведена дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів із врахуванням специфіки економічної діяльності, наслідком чого є успішне впровадження дидактичних умов інтенсифікації навчання. Аналіз результатів формувального експерименту свідчить про те, що: 1) опанування студентами прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації мало найбільший позитивний вплив на формування професійних вмінь на високому рівні (організаційні вміння +20,0%, вміння планувати +19,05%); 2) використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації навчання мало позитивний вплив на формування професійного мотиву на високому рівні (+12,82%), на якість знань студентів на високому рівні (за повнотою знань +15,38%, за глибиною знань +10,26%). Перевірка за статистичними критеріями χ^2 , та Макнамари підтвердила вірогідність та об'єктивність проведеного експерименту. Результатом впровадження комплексу 1-ої та 3-ої дидактичних умов інтенсифікації навчання є позитивна динаміка мотиваційного та операційного критеріїв ефективності дидактичних умов на високому та середньому рівнях. Результатом впровадження комплексу 2-ої та 3-ої дидактичної умови інтенсифікації навчання є вплив на мотиваційний та пізнавальний критерій на високому та середньому рівнях.

Дисертаційна робота не вичерпує всіх аспектів проблеми дидактичних умов інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей. Перспективними можуть бути дослідження педагогічних та інших умов інтенсифікації навчання студентів різних спеціальностей, методологічне обґрунтування сучасної інтенсифікації навчання студентів в умовах КМСОНП тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Рижкова А. Ю. Актуальність інтенсифікації навчання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах у наукових дослідженнях / А. Ю. Рижкова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – № 6-7 (16-17). – С. 269–275.

2. Рижкова А. Ю. Інтенсифікація навчання студентів ВНЗ як вимога сучасної державної освітньої політики України / А. Ю. Рижкова, І. М. Трубавіна // Молодіжна політика: проблеми та перспективи : зб. наук. пр. / за ред. С. А. Шудло. – Дрогобич, 2012. – Вип. 3. – С. 245–247.

3. Рижкова А. Ю. Формування готовності викладачів до інтенсифікації навчання у ВНЗ / А. Ю. Рижкова // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки : [зб. наук. пр.]. – Черкаси, 2012. – Вип. 19 (232). – С. 81–84.

4. Рижкова А. Ю. Формування позитивної мотивації студентів економічних спеціальностей до інтенсифікації навчання (в умовах кредитно-модульної системи) / А. Ю. Рижкова // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2012. – № 3. – С. 123–127.

5. Рижкова А. Ю. Особливості методичної роботи кафедри ВНЗ в умовах кредитно-модульної системи / А. Ю. Рижкова // Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ, 2013. – Ч. II, № 23 (282) грудень. – С. 167–173.

6. Рижкова А. Ю. Визначення критеріїв ефективності навчання студентів економічних спеціальностей в дидактичних умовах інтенсифікації навчання / А. Ю. Рижкова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта, 2013. – Вип. 41. – Ч. 1. – С. 161–169.

7. Рижкова А. Ю. Методологічні основи поняття «Інтенсифікація навчання студентів» / А. Ю. Рижкова // Педагогічна теорія і практика : зб. наук. пр. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 271–287.

8. Рыжкова А. Ю. Формирование позитивной мотивации к интенсификации обучения студентов экономических специальностей [Электронный ресурс] / А. Ю. Рыжкова // Электронный периодический научный журнал «Sci-article.ru» № 2 (октябрь 2013) С. 46–55, URL. – Режим доступа: http://sci-article.ru/number/10_2013.pdf].

9. Рижкова А. Ю. Досвід формування готовності викладачів до інтенсифікації навчання в процесі методичної роботи кафедри / А. Ю. Рижкова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовки фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця, 2013. – Вип. 36. – С. 400–403.

Методичні рекомендації:

10. Рижкова А. Ю. Тайм-менеджмент як умова інтенсифікації навчання майбутніх економістів у ВНЗ: Навчально-методичні рекомендації / А. Ю. Рижкова, І. М. Трубавіна. – Харків : Тім Пабліш Груп, 2012. – 104 с.

Навчально-методичний посібник:

11. Рижкова А. Ю. Методична робота кафедри в умовах кредитно-модульної системи / Н. Ю. Кисла, А. Ю. Рижкова, І. М. Трубавіна. – Харків, Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. – 92 с.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

12. Рижкова А. Ю. Прийоми тайм-менеджменту в організації діяльності волонтера / А. Ю. Рижкова // Психологічне забезпечення волонтерської діяльності: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25-27 листопада 2011р.). – Львів, 2011. – С. 83–85.

13. Рижкова А. Ю. Сутність та шляхи інтенсифікації навчання студентів у сучасному вищому навчальному закладі / А. Ю. Рижкова // Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі : зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. семінару із міжнарод. участю «Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному просторі» (м. Кременець, 1-2 грудня 2011 р.) / за заг. ред. Л. О. Данильчук, Т. В. Захарчук, І. Ф. Лизун – Кременець, 2011. – С. 121–123.

14. Рижкова А. Ю. Актуальність застосування тайм-менеджменту у навчанні студентів педагогічних ВНЗ / А. Ю. Рижкова // Сучасна освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2011 р.) за ред. В. М. Гриньової. – Харків, 2011. – С. 104–105.

15. Рижкова А. Ю. Використання тайм-менеджменту в професійній діяльності викладачів / А. Ю. Рижкова // Всебічний та гармонійний розвиток особистості: актуальні проблеми сучасності : зб. наук. пр. (м. Горлівка, 27 квітня 2012 р.) / за заг. ред. В. В. Сулицького. – Горлівка, 2012. – С. 193–195.

16. Рижкова А. Ю. Аналіз мотивації студентів до інтенсифікації навчання у ВНЗ / А. Ю. Рижкова // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси : матеріали II всеукр. наук. конф. з міжнарод. участю. (м. Дніпропетровськ, 20 жовтня 2012 р.) у 3-х ч. – Дніпропетровськ, 2012. – Ч. 1. – С. 132–136.

17. Рижкова А. Ю. Використання прийомів тайм-менеджменту для підвищення якості професійно-педагогічної діяльності викладачів ВНЗ / А. Ю. Рижкова, І. М. Трубавіна // Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах сучасних соціальних змін : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 21-23 березня 2012 р.). – Черкаси, 2012. – С. 163–168.

18. Рижкова А. Ю. Прийоми інтенсифікації навчання студентів технічних спеціальностей / А. Ю. Рижкова, Ю. В. Рижков // Сучасна освіта в умовах реформування : проблеми, теорія, практика: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2012 р.) / за ред. М. П. Васильєвої. – Харків, 2012. – С. 102–103.

19. Рижкова А. Ю. Актуальність навчання дітей тайм-менеджменту в сім'ї / А. Ю. Рижкова // Сучасна сім'я та соціальні інституції: шляхи партнерської взаємодії: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17 травня 2012 р.) / [редкол. : Л. Л. Хорунжа (голова) [та ін.]. – Київ, 2012. – С. 134–136.

20. Рижкова А. Ю. Анализ результатов внедрения тайм-менеджмента в учебный процесс ВНЗ для интенсификации обучения студентов / А. Ю. Рижкова // Проблемы и перспективы

образования в XXI веке : материалы I Международ. науч.-практ. конф. (г. Ставрополь, 27 февраля 2012 г.) / [редкол. М. Ю. Бурькина, И. М. Ковчина [и др.]. – Ставрополь : Центр научного знания «ЛОГОС», 2012. – С. 174–177.

21. Рижкова А. Ю. Актуальність формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання / А. Ю. Рижкова // Сучасна вища і середня освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2013 р.) / за ред. М. П. Васильєвої. – Харків, 2013. – С. 105.

22. Рижкова А. Ю. Порівняльний аналіз наукової організації праці та тайм-менеджменту в контексті інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей / А. Ю. Рижкова // Матеріали ІХ міжнарод. наук. – практ. конф. «Predni vedecke novinky-2013». – Díl 5. Pedagogika : Praga (27 srpna – 05 září 2013 p.). Publishing House «Education and Science» s.r.o. – S. 89–96.

АНОТАЦІЯ

Рижкова А. Ю. Дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2014.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ. На основі аналізу наукових праць уперше визначено дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ, сутність поняття «інтенсифікація навчання студентів економічних спеціальностей» у ВНЗ в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу як принципу навчання. Виявлено її особливості в економічних закладах освіти.

Обґрунтовано й експериментально перевірено дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах (опанування прийомів тайм-менеджменту шляхом включення до змісту навчальних дисциплін додаткової інформації; використання інноваційних прийомів формування у майбутніх фахівців економічного профілю позитивної мотивації до інтенсифікації; дидактична підготовка викладачів до інтенсифікації навчання студентів із врахуванням специфіки економічної діяльності). Уточнено критерії й показники ефективності впровадження визначених дидактичних умов.

Ключові слова: інтенсифікація навчання, дидактичні умови інтенсифікації навчання, студенти економічних спеціальностей, дидактична підготовка викладачів, прийоми тайм-менеджменту, формування позитивної мотивації.

АННОТАЦИЯ

Рыжкова А. Ю. Дидактические условия интенсификации обучения студентов экономических специальностей в высших учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2014.

Диссертационное исследование посвящено проблеме эффективности внедрения дидактических условий интенсификации обучения студентов экономических специальностей в высшие учебные заведения.

Актуальность исследования обусловлена тем, что экономическое образование является для всех отраслей общественной деятельности источником обеспечения кадровых ресурсов. Более того, для выхода с экономического, политического кризиса Украине необходимо подготавливать высокоэрудированных специалистов, способных приспосабливаться к быстроменяющимся условиям развития современного общества.

Выделены этапы состояния исследованности проблемы интенсификации обучения в современной дидактике высшей школы. В диссертации обобщен зарубежный и отечественный опыт внедрения интенсификации обучения студентов экономических специальностей в ВУЗах.

В работе раскрыты основные дефиниции исследуемой проблемы, уточнено содержание понятий «дидактические условия интенсификации обучения» «интенсификация обучения студентов экономических специальностей», «дидактическая подготовка преподавателей ВУЗов к интенсификации обучения студентов экономических специальностей», «овладение приёмами тайм-менеджмента», «мотивация студентов к интенсификации обучения», «приёмы формирования позитивной мотивации к интенсификации обучения».

В диссертационном исследовании теоретически обоснованы и экспериментально проверены дидактические условия интенсификации обучения студентов экономических специальностей в высших учебных заведениях: 1. Овладение студентами приёмами тайм-менеджмента путём включения в содержание учебного материала дополнительной информации; 2. Использование инновационных приёмов формирования у будущих специалистов экономического профиля позитивной мотивации к интенсификации; 3. Дидактическая подготовка преподавателей к интенсификации обучения студентов с учётом специфики экономической деятельности.

Определены особенности интенсификации обучения студентов экономических специальностей в аспекте модернизации содержания образования, совершенствования операционной стороны процесса обучения.

Конкретизированы критерии и показатели уровней эффективности внедрения дидактических условий интенсификации обучения. К ним отнесены: мотивационный критерий – мотивы

студентов к интенсификации обучения (широкий социальный, узкий социальный, широкий познавательный, узкий познавательный, профессиональный); познавательный – качество знаний студентов (глубина и полнота знаний); операционный – общеучебные умения студентов (учебно-организационные, учебно-интеллектуальные), профессиональный – умения студентов экономических специальностей (умение планировать, организационные умения).

Для проверки эффективности внедрения дидактических условий интенсификации обучения был проведен педагогический эксперимент. Первое дидактическое условие было внедрено тремя способами: в рамках изучения выборочной учебной дисциплины; при изучении отдельных тем в рамках учебных курсов; тренинг во внеаудиторной работе. Так, было установлено, что внедрение первого дидактического условия влияет в большей степени на мотивационный критерий (на высоком и среднем уровнях), операционный критерий (на высоком и среднем уровнях), на познавательный критерий (на высоком и среднем уровнях). Внедрение второго дидактического условия осуществлялось с использованием инновационных приёмов формирования позитивной мотивации к интенсификации обучения на разных дисциплинах. Результатом внедрения второго дидактического условия есть позитивная динамика мотивационного критерия (на высоком и среднем уровнях), и познавательном критерии (на высоком и среднем уровнях). Внедрение третьего дидактического условия осуществлялось в рамках методической работы кафедры. Результатом внедрения третьего условия есть 1) повышение готовности преподавателей к интенсификации обучения; 2) использование инновационных приёмов формирования у будущих специалистов экономического профиля позитивной мотивации к интенсификации обучения; увеличение количества научных публикаций по проблеме тайм-менеджмента за год.

Ключевые слова: интенсификация обучения, дидактические условия интенсификации обучения, студенты экономических специальностей, дидактическая подготовка преподавателей, приёмы тайм-менеджмента, формирование положительной мотивации.

ANNOTATION

Ryzhkova A. Yu. Didactic Conditions of Education Intensification of Economic Speciality Students in High Educational Establishments. – On the right of manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogy, specialty 13.00.09 – Theory of Teaching. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2014.

The thesis presents theoretical and experimental research of didactic conditions of education intensification of economic speciality students in high educational establishments.

On the basis of scientific works analysis the didactic conditions of education intensification of economic speciality students in high educational establishments have been determined, furthermore the

essence of the concept of “education intensification of economic specialty students” in high educational establishments under the credit- modular based system as the main approach of education of economic specialty students as well as its particularities in economic educational establishments have been identified for the first time.

The Didactic conditions of education intensification of economic speciality students in high educational establishments are theoretically and experimentally proved. The outcome is as follows: 1) students’ mastery of time-management techniques by including extra information material in the content of educational subjects; 2) the usage of innovative methods of positive motivation forming to the education intensification of economic profile students; 3) didactic teachers’ training to education intensification of economic speciality students taking into account the specific economic activity.

The criteria and indicators of determined didactic conditions are specified.

Keywords: education intensification, didactic conditions of education intensification, economic specialty students, didactic teachers’ training, time management techniques, positive motivation formation.

Підписано до друку 14.02.2014 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 120 прим. Зам. № 02/14/3-6

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.